

ՍԱԹԵՆԻԿ ՂԱՓԼԱՆՑԱՆ

Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի
երաժշտության տեսության ամբիոնի դասախոս,
ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի երաժշտության բաժնի հայցորդ
ՀՏԴ 781.7

**ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՃԱՆԻ ՖՈԼԿԼՈՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ ԵՎ
ՀԱՎԱՔՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ**

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. Միհրան Թումաճան, հավաքչական աշխատանք, «Հայրենի երգ ու բան»:

Ключевые слова и выражения. Мигран Тумаджан, собирательская работа, „Айрени ерг у бан”.

Keywords and expressions. Mihran Tumajan, collectional work, „Hayreni Erg ou Ban”

Երաժշտական ֆոլկլորագիտության երախտավորների շարքում բացառիկ տեղ ունի Միհրան Թումաճանը (1890-1973): Մինչև 20-րդ դարի 60-ական թվականները հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության տրամադրության տակ եղած ձայնագրությունները կատարված էին Արևելյան Հայաստանում և ներկայացնում էին կենտրոնական Հայաստանի և մասնավորապես Վանա լճի ավազանի, Շիրակի և Արարատյան դաշտավայրի ազգագրական գոտիների երգաստեղծությունը: Արևմտյան Հայաստանի ազգագրական գոտիների ֆոլկլորը մեզ համար անմատչելի էր հասկանալի պատճառներով:

Միհրան Թումաճանը իր հարստագույն հավաքածուով եկավ լրացնելու այդ բացը, ամբողջացնելու գիտության պատկերացումները ամենատարբեր ազգագրական գոտիների հայ բազմառոճ և բազմաժանր ժողովրդական երգաստեղծության մասին: Լինելով Կոմիտասի լավագույն աշակերտներից մեկը, նա իր ուսուցչից սովորել էր սիրել և գնահատել ժողովրդական բառն ու բանը, երգն ու նվագը: Իր ողջ գիտակցական կյանքը նվիրելով հարազատ ֆոլկլորին, նա կարողացավ «պեղել» և մարդկային հիշողությունից կորզել այն անգնահատելի գանձերը, որոնք կարող էին կորչել, եթե չլինեք Թումաճանի անձնվեր, սխրանքի հավասար աշխատանքը:

Երաժիշտ-բանահավաքի իր մոլեռանդ գործով Թումաճանը զբաղվել է ավելի քան չորս տասնամյակ, անկախ նրանից, թե ճակատագրի բերումով

աշխարհի որ կողմում է հայտնվել, կյանքի ինչ պայմաններում և բարոյական ինչ վիճակի մեջ է գտնվել նա՝ հայրենիքից հեռու:

Նա օժտված է եղել մի առանձնահատուկ, գուցե բնատուր շնորքով՝ «մամիկներին» ու «պապիկներին» տրամադրել, խոսեցնել ու մանավանդ՝ երգացնել: Որպես մասնագետ-բանահավաք, նա միշտ պատրաստ է եղել գրի առնելու ժողովրդական երգն ու խոսքը՝ որտեղ և երբ էլ լինի: Նախքան իր ժողովածուի պատրաստումը Թումաճանն անցել է գիտելիքների ձեռքբերման և փորձառության երկար ճանապարհ:

Այդ գիտելիքները Թումաճանը կուտակել էր ողջ կյանքի ընթացքում՝ սկսած Կոմիտաս Վարդապետին աշակերտելու արգասաբեր տարիներից, այնուհետև Եվրոպայում ստացած որոշակի պատրաստվածությունից, մինչև տարիների ընթացքում ինքնակրթությամբ կատարելագործվելը Վահան Թոփալյանի «Հայ մշակութային հիմնարկություն» գանձարանում¹ և Ամերիկայի խոշորագույն գրադարաններում:

Ֆոլկլորագիտական և ազգագրագիտական հարուստ գիտելիքների վրա հիմնված նրա հավաքչական գործունեության արդյունքը ամփոփված է «Հայրենի երգ ու բան» ժողովածուում: Հեղինակի մտահղացմամբ բազմահատորյակը պետք է հրատարակվեր հինգ հատորներով:

Հայաստանի կառավարության հրավերով 1966 թվականի հոկտեմբերին Երևան ժամանած և ՀԽՍՀ ԳԱ Արվեստի ինստիտուտում աշխատանքի անցած Մ.Թումաճանը 1966-1973թթ. հասցրեց հրատարակել իր հարուստ հավաքածուի մի մասը. Առաջին հատորը² լույս տեսավ 1972-ին, Ռ.Աթայանի խմբագրությամբ:

Արևմտյան Հայաստանի ավանդական երաժշտության և բանահյուսության՝ Մ.Թումաճանի գրանցած արժեքավոր հավաքածուն Արվեստի ինստիտուտը հրատարակեց հետմահու: Երկրորդ հատորը³ հրատարակվեց հեղինակի մահվանից տասը տարի անց՝ 1983-ին (խմբագիրներ՝ Ռ.Աթայան և Ա.Նազինյան): Երրորդ⁴ և չորրորդ⁵ հատորների

¹ Վահան Թոփալյանի այս գանձարանը այժմ հանրային մի հաստատություն է Բոստոնում,ուր կարելի է գտնել ոչ միայն հայկական, այլև համաշխարհային գրականության ու մշակույթի վերաբերյալ հազվագյուտ գանձեր:

² Թումաճան Միհրան, Հայրենի երգ ու բան. հ. 1: /Խմբ.՝ Ռ.Աթայան/. - Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1972. - 263 էջ, 1թ. քարտեզ, 1թ. նկ.:

³ Թումաճան Միհրան, Հայրենի երգ ու բան, հ. 2: /Խմբ.՝ Ռ.Աթայան, Ա.Նազինյան/. - Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1983. - 439 էջ:

⁴ Թումաճան Միհրան, Հայրենի երգ ու բան, հ. 3: /Կազմ.՝ Զ.Պ.Թագակչյան: Խմբ.՝ Ռ.Ա.Աթայան/. - Եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1986. - 220 էջ:

կազմումն իրագործել է ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի ժողովրդական երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Զավեն Թագակչյանը՝ ըստ հեղինակի ծրագրածի և դիտողությունների: Հինգերորդ հատորում Մ.Թումաճանը նախատեսել էր զետեղել իր հավաքածուի թրքալեզու և քրդալեզու հայկական երգերը: Այդ հատորը դեռ սպասում է պատրաստման և հրատարակման:

Առանձնահատուկ պետք է նշել Մ.Թումաճանի գրած առաջաբանը առաջին հատորի համար, որում կենտրոնացված են նրա մտքերը հայ ավանդական երգամտածողության և իր հավաքչական աշխատանքի սկզբունքների մասին, նրա արժեքավոր հանձնարարականները երիտասարդ մասնագետներին: Շարադրանքում առկա հեղինակային բոլոր մեջբերումները արված են հենց այդ առաջաբանից:

Իր մտահղացումը կյանքի կոչելիս Թումաճանը լավ էր հասկանում, որ տեսական գիտելիքները դեռ ոչինչ են, եթե չեն ամրապնդվում գործնական հավաքչական աշխատանքով: Թումաճանի համոզմամբ առաջնահերթը հենց այդ աշխատանքն էր, որը հայ մարդու համար միակ ճանապարհն էր «...Ժողովրդի դարավոր մշակույթի այս փշրանքների լեզուն լսելով, մեր ավերակների տակ մնացած ջարդուփշուր հարստությունները միավորելու և սրանով մեր սրտերի արտը մշակելու, մեր տները շեն պահելու, մեր ժառանգությանը տեր կանգնելու...»⁶:

Թումաճանը մեծ կարևորություն էր տալիս ֆոլկլորի ավանդականությանը, սուրբ համարելով այն ամենը, ինչ ավանդականորեն գալիս է հնից: Նա իրավացիորեն գտնում էր, որ ժողովրդի մեջ հնչող ամեն ինչը չէ, որ համարվում է ժողովրդական երգ: Ժողովրդական է համարվում միայն այն, «ինչ որ ժողովուրդը հավաքականորեն իր սրտից ու մտքից քամել կամ խտացել է իր առօրյա ապրումների ընթացքում, **ավանդականության** կնիքը դնելով վրան»⁷:

Այս մտքի շարադրանքում կարևորվում է ոչ միայն ավանդականության դերը, այլ ժողովրդական արվեստի հավաքականության գաղափարը: Նա հստակորեն գատում է միմյանցից անհատական ստեղծագործության և հավաքական մտածողության արգասիք հասկացությունները: Նա գտնում է, որ ի սկզբանե անհատական

⁵ Թումաճան Միհրան, Հայրենի երգ ու բան, հ. 4: /Կազմ.՝ Զ.Թագակչյան, խմբ.՝ Հ.Պիկիչյան/. - Եր.: «Ձանգակ-97», 2005. - 432 էջ:

⁶ Թումաճան Միհրան, Հայրենի երգ ու բան, հ. 1, էջ 8:

⁷ Նույն տեղում, էջ 7:

ստեղծագործությունը, երբ գոյատևում է անգիր վիճակում և ստանում է «բազում ոճերի և ասությունների» երանգներ, չի կարող այլևս անհատական համարվել: «...Այդ ստեղծագործությունները...հավաքականության եռնեփող կաթսայի մեջ տարրալուծվելով մի հյուսվածք են ստացել, որն այլևս սեփականություն չի ճանաչում»⁸: Սրանք ֆոլկլորագիտական այն հիմնահարցերն են, որոնց արծարծմանը կարևոր տեղ է հատկացնում Մ.Թումաճան-բանահավաքն իր աշխատանքում:

Հետաքրքրական է Թումաճանի մոտեցումը նոտագրության խնդրին: Գիտակցելով, որ եվրոպական նոտագրության կանոնները երբեմն հակասության մեջ են մտնում հայ ժողովրդական երգի բնույթի հետ, նա հարկ է համարել հատուկ անդադառնալ այդ խնդրին: Չհրաժարվելով երգերը մետրական չափի ենթարկելուց, նա ժողովրդական սկզբնաղբյուրի բնույթը չխաթարելու ելք է փնտրել և ի վերջո առաջնորդվել հետևյալ սկզբունքով: «Մեղեդիները եվրոպական նոտագրության կանոններով չափի տակ դնելիս, ջանացել ենք ըստ կարելիության չխախտել բնագրի պատկերը: Դժվարություն հարուցած պարագաներում հետևել ենք խոսքերի տաղաչափական կառուցվածքին, երբեմն գործածել կիսատրոհակներ և այլ միջոցներ երաժշտական նախադասությունը դյուրահաստակ անելու համար»⁹:

Ֆոլկլորագիտական հիմնահարցերի մասին խոսելիս Թումաճանն առաջարկում է իր յուրահատուկ լուծումները, տալով գիտական անհրաժեշտ հիմնավորումներ: Այսպես օրինակ, պարերգերի մասին խոսելիս, նա կանգ է առել մասնավորապես երաժշտական չափի ու շեշտի և բանաստեղծական տեքստի շեշտադրության սերտ կապի վրա, ուշադրություն է հրավիրել դրանց խոսքերի քառյակներում առկա անհարթությունների վրա, ինչը կարող է բազմապիսի անհամաձայնություններ առաջացնել խոսքի և եղանակի միջև: Նման դեպքերում, ըստ Թումաճանի, խոսքի և մեղեդու միջև ներդաշնակություն ստեղծողը կրկնակն է «Այսպիսի երգերում կրկնակների մեջ է, որ ընդհանրապես գտնում ենք չափի ու շեշտի ամենազմայլելի ազուցվածքներ»¹⁰: Այս մոտեցումը միանգամայն արդարացված է, քանի որ պարերգի «դեմքը» հենց կրկնակն է: Նրանով է ժողովուրդը ճանաչում և իրարից զատում պարերգերի տեսակները, նրա բովանդակությամբ է պայմանավորվում պարերգի բնույթը: Բանագետ Արուսյակ Սահակյանն

⁸ Նույն տեղում, էջ 7:

⁹ Նույն տեղում, էջ 15:

¹⁰ Նույն տեղում, էջ 15:

առաջարկել է պարերգի կրկնակը կոչել «հիմնատող կրկնակ», ի տարբերություն փոփոխվող «թափառիկ խաղիկների»:

Չափազանց հետաքրքիր են Մ.Թումաճանի մտքերը հայեցի և ոչ հայեցի երգամտածողության վերաբերյալ: Հավաքածուի մեջ տեղ գտած մեծաթիվ թրքալեզու և քրդալեզու երգերի մասին խոսելիս, նա հստակ սահմանագիծ է անցկացնում հայեցի մտածողություն և բովանդակություն ունեցող օտարալեզու երգերի և զուտ օտար երգերի միջև, պնդելով, որ տվյալ դեպքում լեզուն չէ, որ որոշիչ է: Նա գրում է. «Հայեցի և ոչ հայեցի երգերի ինքնորոշության համադրական վերլուծման համար բավականին ապահով մեթոդը պետք է լիներ լադային ելևէջների, չափաբերության և մանավանդ շեշտային հատկությունների բաղդատություն անելը»¹¹: Իր պարզաբանումը նա շարունակում է այսպես. «Չնայած խառն կամ թուրքերեն լեզվին, այս երգերն իրենց պարունակությամբ իսկ սերտորեն կապված են հայկական կյանքին ու ավանդական սովորություններին և դրանց հայկական ազգային պատկանելությունը կասկածի տեղիք չի տալիս: Նույնիսկ միայն թուրքերեն երգված այդպիսի երգերում պարունակությունը բացառապես հայ բարքերն են, ինչպես մկրտությունը, թաղումը, ուխտագնացությունը, հայկական զանազան տոները և մասնավորապես հարսանեկան ավանդական ծիսակատարությունները»¹²:

Լինելով ժողովրդական երգի խոր գիտակ, Թումաճանը լավ էր հասկանում տարբերակի արժեքը: Մինևույն երգի բազմաթիվ տարբերակների առկայությունը նա արժեքավոր է համարում հետևյալ երկու նկատառումներով: Նախ՝ ընդհանրացված և ավելի լիարժեք պատկերացում է կազմվում տվյալ երգատեսակի մասին, և երկրորդ՝ բազմապիսի ելևէջումները և ոճի մական դարձվածքները բարբառային բազմազանության պատկերի ուսումնասիրության ավելի լայն հնարավորություն են տալիս: «Այս սովորաթիվ փոփոխակների շնորհիվ երգողների գործածած երաժշտական ելևէջներին ու դարձվածքներին մոտից ընտելանալու ապահով առիթ ենք ունեցել, ինչ որ եղել էր մեզ մտահոգող ամենաեական հարցը՝ զանազան վայրերի յուրատեսակ երգեցողության ինքնատիպ հնչյունաշարերի բնույթին վարժեցնել մեր լսողությունը և ըստ այնմ առաջնորդվել մեր ժողովրդական և ավանդական երգերի մեջ բյուրավոր ձևերով ի հայտ եկող բարբառային ձայների երաժշտական և հնչյունային նրբություններն զգալու»¹³:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 15:

¹² Նույն տեղում, էջ 16:

¹³ Նույն տեղում, էջ 18:

Այս հանգամանքը չափազանց էական նկատելով, Մ.Թումաճանը առաջարկում է ամենայն ուշադրությամբ և հետևողականությամբ զբաղվել բարբառագիտական ուսումնասիրություններով, հանձնարարում «ուշի ուշով սերտել ու հասկանալ փշրված ու բեկբեկ բեկորների լեզուն, որ խոսում են դարավոր անցյալի շքեղությամբ»¹⁴:

Մ.Թումաճանի խոր համոզմամբ, հայ երաժիշտների համար ամենակարևորն է՝ փնտրել հայեցի ոճը և աստիճանաբար ընտելանալ նրա յուրահատկություններին: Խոսքը երաժիշտների լայն շրջանակին է վերաբերվում. ասվածը կարևոր է թե՛ երաժիշտ-ֆոլկլորագետի, թե՛ կատարող նվագաձուկ և թե՛ ազգային երգ կատարող վոկալիստի համար: Թումաճանը նոտագրված տեքստի ետևում տեսնում է ոգեղեն մի բան, որն աննշմարելի է և հնարավոր չէ արտահայտել սովորական նոտագրության միջոցով: Նա գտնում է, որ «դժվար է, արդարև, ազգային - ժողովրդական լեզվական ու հնչյունային տվյալները երաժշտական արդի ընդունված քերականությամբ լիարժեք կերպով բացատրել»¹⁵: Հայ երաժշտությունը և խոսքն ունեն իրենց «բոլորովին ինքնահատուկ», սակայն անշոշափելի կողմը, որ ուսուցանելի չէ, կարելի է միայն զգալ և հարազատությամբ վերարտադրել: Թումաճանի կարծիքով՝ «եթե փափագ ունենք մեր հայեցի երգերը հայեցիորեն երգելու, ապա առանց նախապաշարումի կամ սնոտի ծանծաղամտության պետք է ասենք, թե երաժշտական բոլոր կիրթ ու քնքուշ մարզանքներն ու գովելի շնորհքները տակավին բավական չեն մեր երգերի այդ անշոշափելի շունչը ի հայտ բերելու»¹⁶:

Այդ անշոշափելին որսալու, զգալու և սեփականելու ճանապարհը գիտնականը տեսնում է ազգային երգին խորապես ծանոթանալու, այն սիրելու և ուսումնասիրելու մեջ: Գնահատելով և սիրելով ազգային ժառանգությունը, մենք հարգանքի տուրք ենք տալիս նախ և առաջ մեր իմաստուն նախնիներին, հպարտությամբ լցվում մեր հարստագույն ժառանգության նկատմամբ, սրբացնելով դարերի խորքից մեզ հասած ավանդը:

Չափազանց ուսանելի են Թումաճանի խորհուրդ-պահանջները երիտասարդ բանահավաքներին: Նա պահանջում է, որ բանահավաքը, մինչև երգասացին հանդիպելը, խորապես ծանոթանա ուսումնասիրվող ազգագրական գոտու բնությանը, աշխարհագրությանը, այդ տարածքի ժողովրդի նիստուկացին, բարքերին ու ավանդույթներին: Միայն այս

¹⁴ Նույն տեղում, էջ 19:

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 19:

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 19:

ամենի իմացության շնորհիվ է հնարավոր մտերմիկ զրույց ունենալ երգասացի հետ, գտնել նրա սրտի բանալին և, մոռանալ տալով նրա առօրյա հոգսերը, հմտորեն «կորզել» նրանից հոգու և մտքի ծալքերում պահված գանձերը: Խոր գիտելիքներով օժտված լինելով հանդերձ, նա երբեք չպետք է զգացնել տա, թե ավելին գիտե, քան նրա համար երգող մամիկը, հակառակը, պետք է նրա ապրումներին համընթաց գնա, խրախուսի, խանդավառի և խանդավառվի երգասացի հաղորդածով:

Շատ կարևոր է Մ.Թումաճանի այն ցուցումը, թե երգի եղանակը նոտագրելիս, բնավ պետք չէ միջամտել: Ոչ միայն պետք չէ միջամտել երգասացի երգած պահին, այլ նաև պետք չէ շտկել նոտագրությունը: Նույնիսկ թվացյալ «անկանոնությունները» չպետք է շտկել, այլ նոտագրել այնպես, ինչպես երգվել է: «Երգեր հավաքողը մի պահ պետք է մոռանա, թե ինքը երաժիշտ է: Գուցե տարօրինակ թվա, երբ ասենք, թե երաժիշտը ինքն իրեն պետք է համարի իբրև մի անգետ, որը սակայն, իր ունեցած երաժշտական բոլոր գիտելիքների ու քերականությունների վրա կոթնած, կարող է մեքենական ամենանուրբ ճարտարությամբ երգվածը գրի առնել այնպես, ինչպես որ է: Երգն այսպիսի «տգիտությամբ» գրի առնելուց հետո է միայն, որ երաժիշտն իր գիտությամբ ու հմտությամբ, իր դատողության ու տրամաբանության բովից անց է կացնելու այն և նշանակելու է՝ ընտիր, երբեմն գերընտիր, լավ, միջակ կամ խառն, պակասավոր և այլն»¹⁷: Այսինքն, նա պահանջում է նմուշը նոտագրել առանց «գեղարվեստական մաղով անցկացնելու», գտնելով, որ խիստ ընտրությունը ուսումնասիրման, և ոչ հավաքչական գործ է:

Մ.Թումաճանը մեծ նշանակություն է տալիս ստույգ անձնագրային տվյալների նշումին, քանի որ հաճախ հանդիպում են դեպքեր, երբ երգասացը տեղից-տեղ անցնելով, տարբեր վայրերում բնակվելով, չի կարող ներկայացնել որևէ ազգագրական գոտու ստույգ պատկեր, նրա գիտցածները կարող են խառնիխուռն լինել: Այդպիսի անձնավորության հաղորդածը ճշգրիտ ուսումնասիրելու համար պետք է ձեռքի տակ ունենալ ստույգ տեղեկություններ բոլոր բնակավայրերի մասին, ընդհուպ մինչև նյութի գրառման վայրը:

Զգուշավոր վերաբերմունք պետք է ունենալ նաև այն դեպքում, երբ երգասացը «շինելու», հարմարեցնելու, տեղին և անտեղի բացատրություններ տալու ճարտարություններ ունի: Այսպիսի դեպքում Թումաճանն առաջարկում է համբերատար ձևով՝ առանց վրդովմունքի և

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 27:

վիրավորանքի, զգուշությամբ մեղմել երգասացի ավելորդ խանդավառությունը:

Թումաճանը զգուշացնում է, որ գոյություն ունեն նաև ուսումնական երգողներ, «որոնք երբեմն պարտք են համարում ժողովրդական հորինվածքն իրենց քիմքի համեմատ շտկել, սրբագրել»¹⁸: Դա է պատճառը, որ Թումաճանն իր հավաքչական աշխատանքի ժամանակ անադարտ ֆոլկլորային նմուշ ձայնագրելու ակնկալությամբ նախապատվությունը տվել է անուսում երգասացներին:

Այս բոլոր դիտարկումները ցույց են տալիս, որ գործ ունենք խոր գիտելիքներով զինված խոշոր մասնագետի, ֆոլկլորագիտության և ազգագրագիտության բնագավառի լուրջ տեսաբանի հետ: Նրա՝ սրբազան ակնածանքով և անսահման գործվանքով ստեղծած այս ժողովածուի մեջ ամփոփված ողջ նյութը, հեղինակային նախաբաններով և ծանոթագրություններով, կարող է շատ օգտակար լինել հայ երաժշտական արվեստը և հոգևոր մշակույթն ուսումնասիրողների համար: Հավաքչական, ազգագրագիտական և երաժշտագիտական այն հայեցակարգը, որը ստեղծագործական հավատամք էր Թումաճանի համար, իրավամբ կարող ենք գնահատել իբրև ուղեցույց, ուղերձ՝ ուղղված ներկայիս և ապագա այն նվիրյալներին, ովքեր շարունակելու են ազգանվեր այդ գործը:

Մ.Ղափլանյան

**Միհրան Թումաճանի ֆոլկլորագիտական հայացքները և
հավաքչական աշխատանքի սկզբունքները
Ամփոփում**

Հոդվածը նվիրված է հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության երախտավորներից մեկի՝ Մ.Թումաճանի (1890-1973) ֆոլկլորագիտական հայացքներին և հավաքչական աշխատանքի սկզբունքներին, որոնք ամփոփ ձևով ներկայացված են նրա «Հայրենի երգ ու բան» ժողովածուի նախաբանում: Ծանոթացումն այդ հայացքներին և սկզբունքներին կարող է մեծապես նպաստել արդի ֆոլկլորագիտության զարգացմանը:

С.Каплянян

**Фольклористические взгляды и принципы собирательской работы
Миграна Тумаджана
Резюме**

Статья посвящена фольклористическим взглядам и принципам собирательской работы Миграна Тумаджана (1890-1973) - одного из

¹⁸ Նույն տեղում, էջ 27:

заслуженных деятелей армянской музыкальной фольклористики, представленные в предисловии его сборника „Айрени ерг у бан” (Армянские народные песни). Ознакомление с этими взглядами и принципами может весьма способствовать развитию современной фольклористики.

S. Ghaplanyan

**The folkloristic views and the principles of the collectional work of
Mihran Tumajan
Summary**

The article is devoted to the folkloristic views and the principles of collectional work of Armenian musical folklore scholar Mihran Tumajan (1890-1973), summarized in the preface of his collection „Hayreni Erg ou Ban”(Native folk Songs and Folk Sayings). The knowing of these views and principles can greatly contribute the development of modern folklore science.